

Київський університет імені Бориса Грінченка
Історико-філософський факультет
Кафедра всесвітньої історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
« 20 » 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етнокультурні особливості регіону

для студентів

спеціальності 032 Історія та археологія
спеціалізації країни Центрально – Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина)
освітнього рівня першого (бакалаврського)
освітньої програми 032.00.01 «Історія та археологія»

Київ - 2020

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554 Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма №	3148/20
(підпис)	(прізвище, ініціал)
« »	20 20

Розробники: кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка Горпинченко Інна Володимирівна

Викладачі: кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка Горпинченко Інна Володимирівна

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри

всесвітньої історії
Протокол від 10.12.2018 р. № 5
Завідувач кафедри [підпис] (ініціали, прізвище) Свідітек Т.В.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми

[підпис] (назва освітньої програми)
_____. 20__ р.
Керівник освітньої програми [підпис] (ініціали, прізвище) Саломі О.

Робочу програму перевірено

_____. 20__ р.
Заступник директора/декана [підпис] (ініціали, прізвище) Забавської В.М.

Пролонговано:

на 2019/2020 н.р. [підпис] (ПІБ) Свідітек Т.В., «21» 01 2020 р., протокол № 7

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № _____ (підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № _____ (підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № _____ (підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2/120	
Курс	2	
Семестр	4	
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	
Обсяг кредитів	2	
Обсяг годин, в тому числі:	60	
Аудиторні	28	
Модульний контроль	4	
Семестровий контроль		
Самостійна робота	28	
Форма семестрового контролю		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є поглиблене вивчення історії країн Центрально-Східної Європи та формування у студентів творчого підходу в осмисленні історичного процесу.

Завдання:

- ✓ Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ✓ Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби та вразливі місця, суперечності і неповноту аргументації.
- ✓ Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення.
- ✓ Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.
- ✓ Здатність відрізняти суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім.
- ✓ Критичність та самокритичність мислення.
- ✓ Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.
- ✓ Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст та структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати.
- ✓ Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості.
- ✓ Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.
- ✓ Навички роботи в групі, розподіл функцій в колективній роботі.
- ✓ Відкритість, здатність сприймати і враховувати зауваги, оптимізувати власну позицію в процесі обговорення, налаштованість на діалог, залучення у власні міркування висловлених слухачів ідей.
- ✓ Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ✓ Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.
- ✓ Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми.
- ✓ Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту.
- ✓ Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.
- ✓ Інтелектуальне сумління, чесність у своїй справі та уникання симуляцій, плагіату й інших виявів недоброчесності.
- ✓ Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків.
- ✓ Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам.

- ✓ Здатність життєво й фахово реалізувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі й цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства.
- ✓ Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.
- ✓ Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих в фаховому середовищі; знати й вміти використовувати в професійних цілях давні мови.
- ✓ Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.
- ✓ Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.
- ✓ Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.
- ✓ Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.
- ✓ Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих в фаховому середовищі; знати й вміти використовувати в професійних цілях давні мови.
- ✓ Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.
- ✓ Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проєктів.
- ✓ Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.
- ✓ Фахові знання та професійні навички роботи з виявлення, опрацювання та охорони матеріальної і нематеріальної культурної спадщини.
- ✓ Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження даного періоду на емпіричному й теоретичному рівнях.
- ✓ Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.
- ✓ Вміння коментувати, анотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; представити результати наукових досліджень в друкованій формі, проводити їх презентацію.

- ✓ Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.
- ✓ Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів.
- ✓ Знання правил археографічної, архівної та музейної роботи, принципів експонування артефактів і підготовки тематико-експозиційного плану.

3. Результати навчання за дисципліною

- ✓ Знання найважливіших фактів, подій та процесів історичного минулого українського народу і людства загалом.
- ✓ Знання основних тенденцій історичного розвитку в конкретні історичні періоди.
- ✓ Знання наукової хронології, періодизації та характеристик основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії.
- ✓ Знання основних підходів до вивчення вітчизняної та світової історії, категоріальний апарат з історії та археології.
- ✓ Знання основних принципів і методів історичного пізнання.
- ✓ Знання основних типів і видів історичних джерел.
- ✓ Знання необхідного фактичного матеріалу для конкретного історичного дослідження.
- ✓ Детальні знання про певний історичний період або проблему.
- ✓ Розуміння і здатність інтерпретувати основні завдання історичної та археологічної науки.
- ✓ Уміння з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них.
- ✓ Уміння інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо);
- ✓ Здатність виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі.
- ✓ Здатність оцінювати основні тенденції та особливості історичного розвитку людства у певні історичні періоди.
- ✓ Здатність демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.
- ✓ Здатність планувати дослідницькі проекти з історії, археології, історіографії, джерелознавства, краєзнавства тощо.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Модуль 1							
Змістовий модуль 1. Етнокультурний розвиток регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) в історичній ретроспективі та сьогодні							
Тема 1. Вступ. Етнос та етнокультура	6	2					4
Тема 2. Культурний розвиток Польщі: середні віки	4	2					2
Тема 3. Культурний розвиток Польщі: модерна епоха	4	2					2
Тема 4. Культурний розвиток Польщі: новітня епоха.	4	2					2
Тема 5. Етнічні процеси на польських землях: історична ретроспектива	8	4					4
Тема 6. Культурний розвиток Чехії: середні віки.	4	2					2
Тема 7. Культурний розвиток Чехії: модерна епоха.	4	2					2
Тема 8. Культурний розвиток на чеських землях: новітня епоха.	4	2					2
Тема 9. Видатні діячі польської культури: освіта, наука, література	4		2				2
Тема 10. Портрети діячів польської культури у галузі архітектури, скульптури, декоративного мистецтва	4		2				2
Тема 11. Видатні особистості польської культури у галузі музики, живопису, театрального мистецтва	4		2				2
Тема 12. Створення та презентація новітньої етнічної карти країн Центрально-Східної Європи	6			4			2
Модульний контроль	4						
Разом за змістовим модулем 1	60	18	6	4			28
Разом за семестр	60	18	6	4			28
Семестровий контроль							
Усього годин	60	18	6	4			28

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Етнокультурний розвиток регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) в історичній ретроспективі та сьогоденні

Лекція 1 (2 год.)

Вступ. Етнос та етнокультура

1. Етнос, культура, етнічність. Предмет етнокультури.
2. Антропологічний аспект дослідження історії культури.
3. Країни Центрально-Східної Європи: етнічна структура та етнічна динаміка в новітній час.

Лекція 2 (2 год.)

Культурний розвиток Польщі: середні віки

1. Християнізація Польщі як передумова культурного піднесення.
2. Середньовічна освіта, література і мистецтво.
3. Гуманізм і вторинний Ренесанс у Польщі XIV-XVI століть. Роль західноєвропейських культурних впливів.
4. Вплив Реформації на польську культуру.
5. Трансформації в матеріальній культурі та способі життя.

Лекція 3 (2 год.)

Культурний розвиток Польщі: модерна епоха

1. Роль Контрреформації в еволюції культурних цінностей.
2. Стиль бароко в матеріальній і духовній культурі Польщі.
3. Культура Просвітництва в Речі Посполитій XVIII- початку XIX ст.: загальноєвропейський і польський національний вияв.
4. Історичні здобутки польської культури XIX – початку XX століть.

Лекція 4 (2 год.)

Культурний розвиток Польщі: новітня епоха.

1. Культура Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр.).
2. Радянський етап еволюції польської культури.
3. Основні тенденції розвитку сучасної культури Польщі.

Лекція 5, 6 (4 год.)

Етнічні процеси на польських землях: історична ретроспектива

1. Зародження польського етносу та польської мови в епоху раннього середньовіччя.
2. Формування польської нації.
3. Польська нація та національні меншини в Польщі в XX – на початку XXI ст.: здобутки та уроки історії.

Лекція 7 (2 год.)

Культурний розвиток Чехії: середні віки.

1. Культурні здобутки Великоморавської держави.
2. Культура і національні процеси в Чехії епохи Карла IV.
3. Чеська Реформація та її вплив на розвиток національної культури.
4. Чехія під владою Габсбургів. Культура побілогорської доби.

Лекція 8 (2 год.)

Культурний розвиток Чехії: модерна епоха.

1. Наука і культура Чехії в період Просвітництва.
2. Чеське національно-культурне відродження першої половини XIX ст.
3. Чехія другої пол. XIX – поч. XX ст.: консолідація етносу і розвиток культури.

Лекція 9 (2 год.)

Культурний розвиток на чеських землях: новітня епоха.

1. Чеська культура у складі Чехословацької держави 1918 – 1939 рр.
2. Радянський етап еволюції чеської культури.
3. Основні тенденції розвитку сучасної культури Чехії.

Семінарське заняття 1. (2 год.)

Видатні діячі польської культури: освіта, наука, література

1. Галерея портретів діячів освіти.
2. Історичні досягнення польських науковців.
3. Діячі польської літератури.

Семінарське заняття 2. (2 год.)

Портрети діячів польської культури у галузі архітектури, скульптури, декоративного мистецтва

1. Історія польської архітектури в особистостях.
2. Видатні польські скульптори.
3. Досягнення майстрів декоративного мистецтва.

Семінарське заняття 3. (2 год.)

Видатні особистості польської культури у галузі музики, живопису, театального мистецтва

1. Видатні польські композитори, співаки і музиканти.
2. Польський живопис в особистостях.
3. Зірки польського театру.

Практичне заняття (4 год.)

Створення та презентація новітньої етнічної карти країн Центрально-Східної Європи

1. Етнічна структура.
2. Ареали проживання.
3. Зміни в чисельності титульного етносу та національних меншин.
4. Пошук формули гармонізації міжетнічних взаємин.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	9	9
Відвідування семінарських занять	1	3	3
Відвідування практичних занять	1	2	2
Робота на семінарському занятті	10	3	30
Робота на практичному занятті	10	2	20
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10		
Виконання завдань для самостійної роботи	5	12	60
Виконання модульної роботи	25	2	50
Виконання ІНДЗ	30		
	Разом		174
Максимальна кількість балів: 174			
Розрахунок коефіцієнта: $60/174=0,344$			

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Назва теми	Кількість годин	Бали
Етнокультурний розвиток регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) в історичній ретроспективі та сьогоденні		
Тема 1. Етнос та етнокультура	4	5
Тема 2. Культурний розвиток Польщі: середні віки	2	5
Тема 3. Культурний розвиток Польщі: модерна епоха	2	5
Тема 4. Культурний розвиток Польщі: новітня епоха.	2	5
Тема 5. Етнічні процеси на польських землях: історична ретроспектива	4	5
Тема 6. Культурний розвиток Чехії: середні віки.	2	5
Тема 7. Культурний розвиток Чехії: модерна епоха.	2	5
Тема 8. Культурний розвиток на чеських землях: новітня епоха.	2	5
Тема 9. Видатні діячі польської культури: освіта, наука, література	2	5
Тема 10. Портрети діячів польської культури у галузі архітектури, скульптури, декоративного мистецтва	2	5
Тема 11. Видатні особистості польської культури у галузі музики, живопису, театрального мистецтва	2	5
Тема 12. Створення та презентація новітньої етнічної карти країн Центрально-Східної Європи	2	5
Разом за змістовим модулем 1	28	60
Разом	28	60

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і практичних занять.

Форма проведення – письмова, письмово-усна.

Завдання для модульної контрольної роботи та критерії їх оцінювання розробляються лектором. Він проводить і оцінює модульні контрольні роботи.

Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Письмові контрольні роботи зберігаються на кафедрі до кінця навчального року.

Результати перевірки письмових контрольних завдань доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Студент, який не згоден з отриманою за результатами модульного контролю оцінкою, має право подати апеляцію безпосередньо після оголошення оцінки. У цьому випадку завідувач кафедри призначає апеляційну комісію, яка зобов'язана розглянути апеляцію в присутності студента.

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії</i>
20 – 25	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу.
14 – 19	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі неточності та помилки.
8 – 13	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
0 – 7	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форма проведення семестрового контролю – письмова. Зміст і структура екзаменаційних білетів (контрольних завдань), критерії оцінювання визначаються рішенням кафедри та зазначаються у робочій програмі навчальної дисципліни й доводяться до відома студентів на першому занятті.

Рівень знань	Оцінка	Критерії оцінювання відповіді
Відмінний рівень	31 – 40	Відповідь студента: - містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу з поставленого

		<p>питання;</p> <ul style="list-style-type: none"> - демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язку між ними, вірне розуміння змісту основних теоретичних положень; - вказує на вміння давати змістовний та логічний аналіз матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання різних наукових концепцій та підходів щодо певної науково-теоретичної чи науково-практичної проблеми, пов'язаної з поставленим питанням; - здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
Добрий рівень	21 – 30	<p>Студент дав досить змістовну відповідь на поставлене питання, але відповідь містить наступні недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання; - окремі формулювання є нечіткими; міститься інформація, котра не відноситься до змісту екзаменаційного питання.
Задовільний рівень	11 – 20	<p>Студент дав відповідь на поставлене питання, однак допустив суттєві помилки як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідь викладена недостатньо аргументовано та/або з порушенням правил логіки при поданні матеріалу; - відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання, свідчить про недостатню обізнаність з основними науковими теоріями і концепціями, що стосуються відповідного питання; - у роботі багато грубих орфографічних помилок;
Незадовільний рівень	0 – 10	<p>Студент взагалі не відповів на питання, або його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання. Аргументація відсутня взагалі або ж є абсолютно безсистемною чи алогічною.</p>

6.5. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль I				
Модульний контроль 25 (бали)	С.Р (бали)	Практичні заняття (бали)	Семинарські заняття (теми, бали)	Лекції (теми, бали)	Модуль (назви, бали)
Модульний контроль 25 (бали)	60			Вступ. Етнос та етнопольтура	
				Культурний розвиток Польщі: середні віки	
				Культурний розвиток Польщі: модерна епоха	
				Культурний розвиток Польщі: новітня епоха.	
				Етнічні процеси на польських землях: історична ретроспектива	
				Культурний розвиток Чехії: середні віки.	
				Культурний розвиток Чехії: модерна епоха.	
				Культурний розвиток на чеських землях: новітня епоха.	
				Видатні діячі польської культури: освіта, наука, література	
				Портрети діячів польської культури у галузі архітектури, скульптури, декоративного мистецтва	
Видатні особистості польської культури у галузі музики, живопису, театрального мистецтва					
Створення та презентація новітньої етнічної карти країн Центрально-Східної Європи					

Модульна контрольна робота – 50.

8. Рекомендовані джерела

Основна

Джерела:

1. "Великая хроника" о Польше, Руси и их соседях XI-XIII вв. - М., 1987.
2. Гельмгольд. "Славянская хроника". - М., 1963.
3. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. - М., 1961.
4. Длугош Ян. Грюнвальдская битва: Пер. с лат. - М.-Л., 1962.
5. Иордан. "О происхождении и деяниях гетов". - М., 1960.
6. Прокопий из Кесарии. Война с готами. - М., 1950.
7. Свод древнейших письменных известий о славянах. - Т.1. I-IV века. - М., 1991.
8. Свод древнейших письменных известий о славянах. - Т.2. VII-IX века. - М., 1991.
9. Хрестоматия по истории южных и западных славян: в 2 т. - Т.1. - Минск, 1987.
10. Гуситское движение в освещении современников: Источники и материалы для практических занятий. - М., 1992.

Довідкові видання

Наукові монографії та дослідження

11. Алексеев В.П. Этногенез. - М., 1986.
12. Баран В.Д., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. - К., 1991.
13. Бардах. Ю., Леснодарский Б., Питерчак М. История государства и права Польши. - М., 1980.
14. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. - М., 1963.
15. Буданова В.П. Этнонимия племен Западной Европы: рубеж античности и средневековья. - М., 1991.
16. Великая Моравия, ее историческое и культурное значение/ Сб. ст. - М., 1985.
17. Вопросы этногенеза и этнической истории славян и восточных романцев. Методология и историография. - М., 1978.
18. Дворник Ф. Славяне в европейской истории и цивилизации.- М., 2001.
19. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
20. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней / Отв. редакторы А. Х. Клеванский, В. В. Марьина, И. И. Поп. – М.: Издательство "Наука", 1988.
21. Яровий В.І. (керівник), Рудяков П.М., Ілюшин І.І. та ін. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). – К., Либідь, 2001. – 630 с.

Додаткова

22. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли. - Л., 1989.
23. Голенищев-Кутузов И.Н. Итальянское Возрождение и славянские литературы XV-XVI вв. - М., 1963.
24. Горнунг Б.В. Из предьстории образования общеславянского языкового единства. - М., 1963.
25. Древние славяне и их соседи. - М., 1970.
26. История, культура, этнография и фольклор славянских народов.- М., 1978.
27. Лаптева Л.П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма (до 1848 г.). - М., 1985.
28. Мыльников А.С. Павел Шафарик - выдающийся ученый славист. - М.: Л., 1963.
29. Нидерле Л. Славянские древности. - М., 1956.
30. Озолин А.И. Из истории гуситского революционного движения. - Саратов, 1962.
31. Очерки истории культуры славян. - М., 1996.
32. Петров В.П. Этногенез слов'ян. Джерсла, етапи розвитку і проблематика. - К., 1972.
33. Похилевич Д.Л. Польша в добу феодалізму: Лекції з курсу історії південних і західних слов'ян. - Львів. - 1965.
34. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. - М., 1982.
35. Ронин В.К. Международно-правовые формы взаимоотношений славян и империи Карла Великого: Союз и вассалитет //Сов. славяноведение. - 1982. - №6.
36. Ронин В.К. О "власти" Карла Великого над славянами. // Сов. славяноведение. - 1984. - №1.